

INSPIRATIEVE KUNST

Discussieavond 11 november 1957

Onder inspiratieve kunst plegen we te verstaan kunst, die a.h.w. "aus einem Gusz" geschapen wordt. Kunst, die in een soort van bezetenheid gecreëerd wordt. Een kunst, die ontstaat door het tijdelijk verliezen van de persoonlijkheid als zodanig. Het is niet - uitdrukkelijk niet - kunst, waarbij een geestelijke schrijver, tekenaar, of schilder de arbeid van de kunstenaar a.h.w. overneemt. In dergelijke gevallen krijgen wij te maken met mediameik ontvangen kunst. En daar ligt toch wel een verschil. Voorbeelden van inspiratie kan ik U te over noemen. Een musicus droomt voor zich heen, de geluiden van de omgeving vallen plotseling samen in een bepaalde melodie. In zijn gedachten werkt hij verder. Hij kan niets anders meer doen en moet dit noteren. Vervolgens gaat hij naar zijn werkkamer toe, zijn atelier - of wat het is - zet zich aan een klavier of een ander muziekinstrument en begint die melodie uit te werken. Hij begint met contrapunctatie erbij te voegen e.d. Hij gaat daarmee door, totdat hij een beeld heeft verworven van deze melodie. Dit is inspiratief, omdat:

1. invloeden van buiten af, mogelijkerwijze geleid door de geest maar niet noodzakelijkerwijze geleid door de geest, de grondgedachte scheppen,,
2. deze grondgedachte a.h.w. bezit neemt van de kunstenaar en,
3. de kunstenaar niet in staat is zijn eigen visie op het werk te herwinnen, voordat het voltooid is.

Een ander voorbeeld van inspiratieve kunst. Een schilder loopt door een landschap. Hij is misschien helemaal niet van plan om vandaag te gaan schetsen of te gaan schilderen. Hij werpt - plotseling getroffen door een speciaal lichteffect - een paar lijnen op een stukje papier, een kladje desnoods: en hij haast zich huiswaarts om die stemming te behouden en neer te werpen in kleuren en lijnen.

Ook in dit geval weer geen berust weten, van wat je wilt creëren. Inspiratieve kunst is dus kunst, die ontstaat, doordat men tijdelijk de controle over het eigen scheppingsvermogen a.h.w. verliest. Eerst later is een volledig overzicht mogelijk. Nu we dit voorop hebben gesteld, is het noodzakelijk om ons af te vragen: Welke oorzaken kunnen als inspiratie worden genoemd? In de eerste plaats de mens. Zoals U hier samen bent, kan soms een Uwer een enkel woord zeggen, dat voor een ander een volledige inspiratie betekent. Hierin bouwt zich plotseling een heel verhaal, een heel beeld op en misschien vloeit er een hele melodie of een hele filosofie uit voort. Dat ene woord is een voldoende stimulans om het beheerst denkvermogen uit te schakelen en daarvoor in de plaats een scheppingsproces te doen komen, dat niet meer geleid wordt, maar dat zichzelf logisch ontwikkelt.

Wat dat betreft is het misschien aardig om hier te herinneren aan de Parijse romanschrijver Dumas père. Hij was op een avond uitgenodigd zich met enkele kompanen te goed te doen aan goede wijn etc.. Een van hen vertelde een anekdote en onze bon vivant noteerde enkele woorden daarvan. Iets dat tegen zijn normale gewoonte was. Toen hij vier dagen daarna nog niet was komen opduiken - wat voor een liefhebber van het goede des levens als Dumas père ook weer een grote prestatie was - gingen enkele vrienden hem opzoeken en vonden hem voor een schrijftafel temidden van een warwinkel van beschreven papieren. Toen vroegen ze hem wat er was. Hij vertelde: Ja, hij had een roman en die moest hij afschrijven. Neen, hij had werkelijk geen tijd om te onderbreken. Zij vroegen: "Waarom dan?" Toen zei hij: "Ja, ik ben zelf nieuwsgierig, hoe die roman afloopt en daarom wil ik hem eerst ten einde schrijven." Zijn figuren waren a.h.w. er met de schrijver vandoor gegaan. Dat is meermalen voorgekomen. Ook de Geheimrat Goethe geeft toe, dat hij op een bepaald ogenblik zo gegrepen wordt door enkele zinsneden uit de Farbenlehre, dat hij plotseling voort schrijft zonder te weten, dat hij hier een groot deel van zijn eigen levensbeschouwing heeft neergelegd. Een enkele zinsnede, een enkele invloed was voldoende.

De inspiratief beïnvloede kunstenaar zal verder natuurlijk ook beïnvloed kunnen worden door het onderbewustzijn. Een aardig voorbeeld daarvan - en meer uit de moderne tijd - is Vestdijk. Vestdijk, die innerlijke problemen kent, die in het onderbewuste liggen en niet te allen tijde naar voren kunnen of zullen treden. Op een bepaald ogenblik zal hij in een van zijn werken bevangen worden door zijn innerlijke complexen en tegen elke rede in een inspiratief, haast dreigend, soms cynisch onderstreept gedeelte van zijn werk produceren. Enkele van zijn boeken zijn wat dat betreft zeer interessant.

Thorwaldsen, een grote meester der beeldende kunst, heeft al evenzeer ogenblikken, dat hij geboeid en gevangen wordt niet slechts door zijn onderwerp maar door een gedachte, die er achter ligt. Hij weet dan zelf niet precies, wat hij creëert. Eerst later wordt hij zich bewust wat de idee is, die hij uitbeeldt. Ik zou verder kunnen gaan met die voorbeelden.

Het onderbewuste speelt daarom inspiratief een zo grote rol, omdat de mens voor zichzelf niet wil toegeven, wat in hen leeft. De kunst echter, de scheppingsdrang, is in staat om de mens tot een gehele persoonlijkheid te maken. Zo vallen begrenzings- en remmingen weg, die anders bestaan. Gewoonten, aanvaard omwille van de wereld, houdingen, aangenomen tegenover de omgeving, verzinken in het niet. Aangewende manieren gaan teloor en in de plaats daarvan treedt de gehele persoonlijkheid, die ten koste van alles zichzelf wil uitdrukken. Dat dit voor de kunstenaar soms problemen met zich meebrengt is duidelijk.

Een volgende factor bij de inspiratie is het optreden van niet stoffelijke invloeden. Deze zou ik willen onderverdelen in stemmingen al dan niet door geesten veroorzaakt, impulsen door geesten veroorzaakt, en realisaties uit onstoffelijke werelden. Een sfeer of een stemming kan U soms zeer sterk beïnvloeden. U voelt de aanwezigheid van krachten. Het is b.v. of een kamer plotseling tot een tempel is geworden, of tot een dreigend demonisch hol, waaruit zo dadelijk allerhande gedrochtelijke gestalten op U toe zullen komen. In feite bestaat dit niet. Maar die stemming is er nu eenmaal en die stemming kan de kunstenaar plotseling omvatten. Wanneer hij probeert in een dergelijke omgeving te improviseren, dan zal ongetwijfeld de sfeer van de omgeving in zijn improvisatie duidelijk kenbaar worden. En dat brengt weer met zich mede, dat dus iets wordt uitgedrukt, dat niet in de kunstenaar zelf alleen ligt. Het is de uitdrukking van iets, dat de kunstenaar ondergaat, in zich draagt of onbewust a.h.w. buiten zich erkent.

Een stemming, een sfeer kan van buitengewone zeer buitengewone invloed zijn. Indien U daar aardige voorbeelden van wilt hebben, zou ik U raden om het werk van Israëls eens te bezien. Jozef Israëls was n.l. een mens, die voor sfeer zeer sterk vatbaar was. In enkele van zijn zeegezichten b.v. komt dat buitengewoon scherp tot uiting. Het lijkt of hier niet alleen het bewegende water zeer vakkundig, en kunstzinnig is gevangen in verf, maar of er iets van een geheimzinnige dreiging, of van een lokking, die gelegen is in het totaal der zee, mede wordt uitgedrukt.

Ik zou zo meer kunnen weergeven. De liefdesbrieven b.v. door Kloos geschreven aan Jeanette Reyneke van Stuwe brengen ook sommige momenten van taalkundige inspiratie tot uitdrukking. De innigheid, waarmee wordt geschreven, maakt soms plaats voor een ruimer zien. Vooral de tweede periode is hier buitengewoon belangrijk. In dit ruimere zien schijnt een kosmisch concept in de plaats te treden van een liefde, die eigenlijk toch nog niet volledig gerealiseerd wordt. Een zeer opvallende, kunstzinnige uiting.

Indrukken kunnen echter ook - zoals reeds gezegd - worden veroorzaakt door waarnemingen of impressies. Waarnemingen en impressies brengen met zich mee, dat de kunstenaar iets moet weergeven, dat niet van zijn eigen wereld is. Slechts wanneer hij zich verliest in zijn onderwerp, kan hij soms dingen van buitengewoon grote schoonheid scheppen. Hier komen soms beelden tot stand, die het demonische in zich dragen. Denk aan de panelen van Jeroen van den Bosch. Een ander moment komt hier naast de gezapigheid van de belerarende schrijver een enkele keer een - ik zou haast willen zeggen - een voorvoelen van toekomstige omstandigheden naar voren. Wij vinden dit onder de meer moderne schrijvers b.v. in enkele werken van Bergerson een Zweed, en kunnen zelfs enige momenten daarvan vinden in het gezapige werk van de bekende Hildebrand. Het is niet zozeer in zijn Camera Obscura als in enkele van zijn minder studentikoze werken, waarin hij dit eigenaardige aanvoelen weergeeft. Eigenaardig is, dat deze practisch nooit voltooid zijn.

Ik geloof, dat ik U voorbeelden te over heb gegeven en dat het niet noodzakelijk is om hier dus verder aan te tonen, dat er verschillende invloeden zijn. Laten we trachten ons voor te stellen - het lijkt me voor U het interessantste - hoe de geest kan werken met een mens in de stof. Inspiratief, niet beheersend. Een beheersende geest moet n.l. zelf de vakkennis opbrengen, die noodzakelijk is om een bepaald kunstwerk te scheppen. Daarnaast moet hij een praktisch volledige beheersing van zijn sujet hebben en dan bovendien nog op de hoogte zijn van de voorstellingstechnieken, die op aarde nog erkend kan worden. Dat is heel moeilijk. Wanneer we echter een idee hebben en een kunstenaar, dan wordt het anders - vooropstellend dat elke kunstenaar in meer of mindere mate vakman moet zijn. Er is vakkennis nodig om de kunst te uiten. Ook wanneer men zeer modern is in schilderkunst of letterkunde, dan is het nog noodzakelijk om daaronder a.h.w. een oud, gedegen vakmanschap te hebben. Eerst dan is het mogelijk om een volledige uitdrukking te geven aan de idee. Met de weergave hebben we dus eigenlijk weinig te doen.

We hebben nodig een - zo mogelijk vakkundig - kunstenaar. Zij het toon of beeldende kunst of letterkunde, dat maakt niets uit. We hebben de idee. Je bouwt die idee op als een droom: als een vleugje, dat uit de oneindigheid geladen met ideeën binnendringt in de besloten hersenen van die kunstenaar en voortdurend irriterend zich herhaalt. Het herhalen van een vast motief is bij elke inspiratie noodzakelijk. Eerst op grond van dit vaste motief, op deze basis, kan gebouwd worden. Het begin van een dergelijke inspiratieve weergave is dus een obsessie. Dit mogen we nooit vergeten. Onverschillig of er gewerkt wordt door het projecteren van voorstellingen, door het doen aanvoelen of het mogelijk maken van het aanvoelen van bepaalde buiten de stof bestaande waarden, of dat wij misschien een gevormd geestelijk idee in een mens willen geven, noodzakelijk is een obsessie, die op de duur de kunstenaar zozeer beheerst, dat praktisch alle andere waarden uit het zijn van die mens worden verdrongen. In de plaats daarvoor moet een honger komen. Een honger door de obsessie geschapen.

Het is niet mogelijk om inspiratief een volledig beeld te geven. Het is niet mogelijk om inspiratief een volledige roman te schrijven of een melodie in haar volle schoonheid te laten horen. Wat we nodig hebben is een motief, één enkel motief. Een motief, dat langzaam maar zeker bezit neemt van een mens. Is dit motief er eenmaal, dan ontstaat de drang tot werken, de honger, zonder een besef, wat het verder worden moet of hoe het moet gaan. De kunstenaar zet zich tot scheppen.

Eerst begint hij zichzelf te organiseren. Hij wil creëren en moet oorspronkelijk eerst zijn eigen ideeën zetten. Let U maar eens op een geïnspireerd kunstenaar, die b.v. aan het schilderen is. Hij zet zijn doek op met lijnen, vult de eerste kleuren in, heeft de onderlagen al afgeschilderd misschien - als hij de oude techniek gebruikt - of al met forse streken zijn beeld neergezet in de meer moderne techniek. Dan gaat hij wat terugstaan, staat verzonken in zijn beeld en dan ineens..... dan wijzigt hij het. Hij gooit het door elkaar, hij scheidt het om en hij weet zelf niet waarom. De zelfverzekerdheid wordt mat. De wetendheid van de creërende kunstenaar is teloor gegaan. Het onderwerp heeft bezit van hem genomen. Nu gaat hij verder. De één mag ondergaan, hij steekt dan een licht aan. En als het nodig is, doet hij het met het minimum van wat maar noodzakelijk is om zijn kleuren nog te kennen. Hij werkt verder. Wanneer hij het al wegzet - gedwongen door de noodzaak - hij zal terugkeren, als getrokken door een enorme magneet. Hij moet en hij zal uitbeelden. Dat is de obsederende werking. De obsessie, waardoor de mens op een ogenblik open komt te staan voor de vloed van gedachten en ideeën, die worden afgedrukt. De obsessie, waardoor een mens verzadigd wordt van de rond hem geschapen sfeer, zozeer dat hij niet anders meer kan dan juist deze uitbeelden.

U zult bemerkt hebben, dat ik de inspiratieve kunst allereerst in zijn scheppend aspect heb behandeld. Maar er bestaat een tweede wijze van inspiratieve kunst beleven, inspiratie ondergaan, die vooral op het gebied der herscheppende kunst voorkomt. Hierbij kan ook sprake zijn van een bezetenheid, een geobsedeerd worden. Wij kunnen daarvoor een paar voorbeelden citeren. Bijvoorbeeld de acteur.

De acteur staat op het toneel en hij spreekt zijn claus. Heel normaal, vakkundig, probeert hij niet gebaar de emoties, die de figuur dragen moeten, neer te leggen op een zodanige wijze, dat het publiek ze ondergaat. Dan ineens....dan lijkt het hem, of er geen kunstenaar meer staat. Hij is een mens geworden, die leeft in een werkelijke wereld. Geverfde coulissen betekenen niets meer. De gapende zond van het toneel is vervangen door een vage mist,

waarin iets leeft van een realiteit. De overlegde gebaren vallen plotseling van hem af. Of het een vrouw of een man is - het hindert niet welke - dan verandert het gebaar. De figuur wordt a.h.w. herschapeu steeds sterker en sterker. Ik weet dat men dat op het ogenblik ook technisch probeert te doen. Er bestaan verschillende academies, waarin men probeert dit zich verplaatsen in een ander wezen te doen aanvoelen. Maar zelfs dan blijft er nog altijd een persoonlijkheid over. Zelfs al moge een toneelspeler een caleidoscoop van menselijke mogelijkheden zijn, toch blijft de persoonlijkheid.

Inspiratie is meer dan dat. Zij tilt de verstoring uit het milieu der voorstellingen en brengt haar op het niveau der beleving. Zo iemand is gejaagd en gedreven. De woorden, die de schrijver angstvallig heeft neergelegd, desnoods zelfs met aanduiding van gebaar en expressie - door de regisseur aangevuld met beweging en uitgedrukt in het schema, dat hij zijn acteurs heeft voorgelegd - gaan teloor. In de plaats daarvoor komt de mens, die gedreven is, gejaagd. O, de woorden zijn er nog wel. Het wachtje valt nog precies op tijd, maar het is net of het een ander timbre heeft gekregen, een andere klank. Soms wordt de zetting van de woorden een klein beetje veranderd. Het gebaar en de beweging worden natuurlijk, gejaagd, a.h.w. demonisch. Dan kan zo'n bezeten acteur op zo'n ogenblik - misschien slechts één of tweemaal in zijn leven - niet slechts, een zaal ketenen door zijn kunstenaarschap, maar ook een zaal binden. Binden tot een beleving, die niemand meer vergeet. Een dergelijke inspiratie is over het algemeen te danken aan geestelijke invloeden, hoe vreemd dit moge klinken. Geestelijke invloeden, die - gebruikmakend van het onderbewustzijn maar vooral van de geschapen toneelfiguren - zichzelf, hun leringen en problemen trachten te verwerklijken in deze mens. Zozeer wordt - als een obsessie - de figuur zelve afgedrukt in het geestelijk ontvangen beeld, dat het "ik" wordt vergeten. Dan is er iets gecreëerd.

Of een musicus misschien. Het begint heel eenvoudig. Daar zitten ze, het kwartet: eerste viool, tweede viool, altviool, violoncel. En ze beginnen het stuk. Tonen dansen, de violen knikken elkaar eens tot dat het best gaat, en er is eigenlijk een gemoedelijk musiceren. Maar langzaam maar zeker krijgt de melodie vat op één van hen. De streek van de viool wordt zékerder. De diepte, de zingende klank van de violoncel komt plotseling veel sterker naar voren. Er wordt iets melodisch gebouwd, dat niet meer slechts een weergave is. Een weergave van wat eens een componist heeft neergeschreven. Vier mensen vergeten in die ene melodie, dat ze afzonderlijke wezens zijn met bekwaamheid. Ze vergeten soms zelfs hun blad om te slaan. De noten staan voor hun ogen geëtst in de lucht. Ze jagen voort, voort, voort. Ze spelen, alsof de componist zelve droomt en voor het eerst zijn schepping hoort. Waarom?

Alle melodieën, die de aarde kende, bestaan nog. En soms komt een begenadigd musicus of een zanger, soms komt een ogenblik ook een componist in aanraking met die klank en erkent er iets in. Gevangen in een droom van muzikaliteit verwerklijkt hij plotseling meer dan het stoffelijke.

Het is wel eens voorgekomen in de Opera van Milaan, tijdens een opvoering van een betrekkelijk eenvoudige opera, dat een tenor plotseling zijn melodie anders zong juist in de grote aria, die hij zo met zorg had bestudeerd. Het was alsof de hele toonzetting veranderd was, of het hele karakter van de zanger, het karakter ook van de held, van het drakerige stuk, dat de ondergrond was, een andere werd. Niemand heeft begrepen hoe en waarom. Het begeleiden orkest, dat wanhopig door wilde spelen, werd gevangen en bemerkte, dat het de oude melodie en het oude ritme kon handhaven, en dat die stem daarboven uitging als een klaren. Een begenadigd kunstenaar, die op dat ogenblik iets beleefde, dat niets meer met de opera en haar schijndramatiek te maken had. Een kunstenaar, die gevangen was in een vloed van gevoelens, die moésten worden geopenbaard en die niet geopenbaard konden worden in de geschreven melodie. Onbewust en onwetend week hij ervan af en creëerde een variant, die nog heden ten dage door zeer goede tenoren gebruikt wordt.

U zult zeggen: Wat, is dat eigenlijk voor een verzameling van anekdoten. Het is de geschiedenis van de inspiratieve kunst. Inspiratieve kunst, die een beleving is, een doorleven. Inspiratie is iets, dat iedereen gegeven wordt, soms - al klinkt het misschien vreemd - wanneer je staat te koken. Dan is het de huisvrouw, die ineens grijpt naar een snuifje van dit en een snuifje van dat en iets creëert, dat ondanks de lange tijd van bereiding en de vele moeite in één ogenblik van verrukking aan tafel verdwenen is, terwijl iedereen naar meer vraagt, wat er niet is en wat er ook nooit meer komt. Dat moeten we goed begrijpen.

Inspiratie is een soort één-worden met de dingen, begrijpen. En een inspiratief creëren, een inspiratief scheppen of zelfs een inspiratief weergeven, betekent opgaan in de dingen. Dat opgaan kan gemakkelijk geïllustreerd worden. Een voorbeeld: De nog niet zo lang geleden overgegangene Kathleen Perrier. Ze zong over het algemeen ook gaarne volksliederen. En op menigeen heeft ze juist daarmee een grote indruk gemaakt. Zij zong op een gegeven ogenblik een Iers liedje, dat eigenlijk voor een dergelijke stem onbetekenend was. Het was een opname voor een grammfoonplaat en het beviel haar zelf niet, zodat zij driemaal een re-take verzocht, een hernieuwde opname. Toen zag ze een paar kinderen, die heel voorzichtig - het was een opnamestudio met glazen ramen - stonden te kijken. Ook daarvan werden opnamen gemaakt. Die kinderen bezielde haar plotseling en er kwam in dat eenvoudige liedje een teerheid van klank, die ze zelden heeft kunnen evenaren in haar toch zeer grootse en belangrijke loopbaan. Het kan een kleinigheid zijn, die U bezielt - en ze obsedeert U. De geschiedenis van de inspiratieve kunst is tevens de geschiedenis van de obsessie, die de kunstenaar verbindt met zijn schepping. Het is de geschiedenis van een band, die onbewust wordt gevlochten met andere werelden, met andere wezens, met andere toestanden.

Nu heb ik U beloofd, dat ik ook nog een paar punten naar voren zou brengen, waarmee U misschien het helemaal niet eens is. Inspiratieve kunst komt soms tot stand op een zeer eigenaardige wijze. Heeft U wel eens meegemaakt, dat iemand door zijn zelfvertrouwen faalde? Het komt vaak voor zelfoverschatting, die tot een nederlaag leidt. Evenzeer is het het bewust of onbewust zichzelf te laag aanslaan, dat tot aanleiding kan worden van een grootse inspiratieve werking. U zoudt dus ook kunnen zeggen, dat heel veel van de grootste kunststukken, van de beste weergaven, geboren worden uit een gevoel van minderwaardigheid. Dat is begrijpelijk. Wanneer je staat voor een opgave zo groot, dat je jezelf verwerpt, dat je jezelf voorpraat, dat je het niet kunt, dan is dat "ik" zo klein geworden, dat elke andere invloed werkzaam kan worden in je brein.

Denk niets, dat U hier, zoals U bij elkaar zit, zo maar eventjes inspiratief iets kunt gaan doen. Noch spreken, noch iets anders. Stel U niet voor, dat het U gegeven wordt om zo maar zonder meer iets te brengen. Inspiratieve kunst vraagt: allereerst een eigen inhoud. Maar die eigen inhoud moet ter beschikking komen van de omstandigheden, van de krachten buiten je, rond je en in je, door de twijfel aan eigen persoonlijkheid. Het is a.h.w. een zenuwspanning, een geladen zijn, waarbij je jezelf niet meer weet te bergen. Een ziekte, die in je vreet en die op het ogenblik van het scheppen je daardoor teloor doet gaan. Die scheppingen kunnen we in het verleden vinden zowel als in het heden. We kunnen ze vinden bij een demonische Paganini maar ook bij een ietwat mollige Judy Garlands. De tegenstelling is sprekend zowel in genres, in uiterlijk, in sexe als in tijd. Toch kunnen ze allebei soms iets krijgen van dit vreemde heilige vuur, omdat ze vergeten zichzelf te zijn.

Paganini, de virtuoos, die soms zijn virtuositeit vergat voor melodische gedachten. Die soms zijn publiek, dat hij minachtte, vergat en die zich een ogenblik niet meer bekommerde om de ietwat angstige aanbidding van alle ogen. En die dan - met zijn viool tot één versmolten - plotseling iets creëerde, wat niet meer vast te leggen was. Enkele van zijn eigen composities zijn pogingen om iets daarvan op te vangen, om iets terug te vinden uit zo'n ogenblik van improvisaties zo'n ogenblik van scheppende beleving.

De ander, Judy Garland. Och, ik hoef er niet veel over te vertellen. Wat er over haar te zeggen is, hebben de filmblaadjes en de schandaalblaadjes U ongetwijfeld allang verteld. Maar één ding is zeker: wanneer ze angstig, haast huilend van angst, opkomt voor een grote zaal en haast een beroep wil doen op het medelijden van de mensen, dan heeft ze een sentiment te pakken, wat ze dan maar uitdrukt in het eerste het beste, omdat ze niet anders kán. Omdat dat haar manie is om haar publiek te pakken. En dan komt ze heel vaak tot een creatie, die heel wat verdergaat dan lichte muze: iets wat werkelijk geïnspireerde kunst geheten kan worden. De mens met al zijn complexen, die ineens teloor gaat in een melodie of een paar woorden. En die ze daardoor veel meer doen zeggen, dan ze in hun oppervlakkige dwaasheid ooit zouden schijnen te betekenen. Weet U, dat is grote kunst.

Kunst, dat vinden we bij sommige redenaars, voordrachtskunstenaars, die b.v. een nauwkeurig uitgedacht solotoneelstuk brengen en ineens door een van de figuren bezeten worden. Waarop dan het wisselen plotseling sneller, feller gaat dan ooit te voren. Waar de overdachte gebaren ineens plaats gaan maken voor andere. Later proberen ze zo'n ogenblik

van begeestering weer terug te vinden, maar dat gaat moeilijk. En het vreemde is, dat het juist dan gebeurt, wanneer ze niet van hun eigen kunnen overtuigd zijn. Het is het ogenblik van aarzeling, het ogenblik, waarop het vakmanschap niet meer voldoende schijnt, dat de band knoopt met andere waarden.

Nu moet U één ding niet vergeten: Rond deze wereld van U, rond deze sfeer van gedachten, door mensen geschapen in alle eeuwen heen, leven heel veel wezens. Wezens zoals ik er een ben, zoals U er een zult zijn. Wezens soms uit licht geboren, levend in licht, soms grijze schaduwen of duistere dreigingen uit het onbekende. En elk van hen heeft iets te zeggen. Te zeggen niet aan U, geloof dat niet! Het gaat er niet om U wat te zeggen. Het gaat erom zichzelf uit te drukken, zichzelf iets te zeggen. Zichzelf in een storm van uitingen plotseling te openbaren aan zichzelf.

Zo ontstaat de meeste inspiratieve kunst, vrienden. De noodzaak tot zelfuiting, verborgen in de mens, verborgen in de geest, op een ogenblik plotseling overrompelend meester wordend over talenten en gedachten, neerwerpend de waarheid in de meest veelkleurige moderne schilderijen of in de oude geborgenheid van een clair-obscur. Weergegeven in de felheid van een jazz melodie, of de oude melodie van een sonate. Het ligt overal. Het ligt in het oude, breedspakige proza met zijn volle beschrijvingen en de felle, haast journalistieke zinnigheden door een ander neergelegd. Inspiratie is een kracht, die geboren wordt uit velen. Maar altijd uit het onbewust, altijd uit die wereld, die U redelijk niet kent. Een redelijke inspiratie bestaat niet.

De meeste mensen kennen wel een voortdurende mogelijkheid tot het ontvangen van inspiraties, maar dat is geen bezetenheid. Dan is er één gedachte. En je moet die gedachte voor jezelf uitwerken en opbouwen. Dan kost zelfs het beperkt, ja, het misvormd weergeven van dat ene beeld en die ene gedachte veel zweetdruppels, veel kracht, veel leed soms. Maar wanneer de werkelijke inspiratie komt, overrompelt ze je. Ze is een stortvloed, een bandjir, die alles meesleept op zijn weg, stromend ergens naar de zee der volmaakte uiting. Een stroom van emotie en gevoelens, van gedachten en ideeën, die je wegslepen uit je eigen wereld, je losrukken van alles, je plaatsend in een volheid van uiting, die je nooit had vermoed in jezelf of een ander. Dat is inspiratieve kunst.

Men heeft ervan willen maken de geest, die schoonheid wil baren op de wereld. Neen. Dan worden het inspiratieve "kunstjes". Zoals b.v. ons Schone Woord. Aardig, maar niet of slechts zelden geladen met een goddelijke kracht, die alles overdondert, die alles meesleept. Werkelijke inspiratieve kunst kan ik U niet demonstreren, omdat de inspiratie zelve het vreemde is, dat je alles moet doen om je voor haar te verliezen. Alles, begrip van je omgeving, van jezelf en van hetgeen je wilt. Het is een gave van een ogenblik. Het is een gave, waarmee je niet op de voorgrond kunt treden en zeggen: "Ik zal het even laten zien." Maar ik hoop toch, dat - al kan ik U dan niet de inspiratieve kunst demonstreren - ik U met deze woorden een kleine indruk heb gegeven van wat zij betekent en wat zij inhoudt. En wat meer is, ik hoop ook, dat ik hier voor U bepaalde punten van overdenking heb geschapen, die U misschien iets meer zullen doen begrijpen van de inspiratieve kunstenaar en zijn werk.

Die U een indruk zullen geven van het feit, dat de gedachten der mensen voor de geïnspireerde, door de idee geobsedeerde niet belangrijk zijn. Inspiratieve kunst vindt haar vervulling in zichzelf. Niet in de waardering, die zij ervaart, niet in de reacties van Uw wereld. Zij is zelfexpressie van het "ik" of van andere werelden, ongeacht de resultaten.

INSPIRATIE

Vuur, dat leeft in mijn gedachten weten uit onwetendheid, uitdrukking van eenheid met de mensen, met de geest buiten tijd en ruimte.

Een weten zonder grenzen.

Inspiratie, vuur dat jaagt, voort doet gaan in volle daden. Kracht, uit anderen geboren, mij geworden als genade, dragend mij door het bestaan.

Inspiratie, vuur der waarheid, snel verterend, 't deel der waan.

DE KLEINE STER, DIE ZO VER REISDE.

Er was eens een ster. Nu ja, een ster is misschien erg veel gezegd. Het was eigenlijk een soort van kosmische glimworm, die ergens ver buiten de begane paden van de grote gewichtige sterren met al hun planeten zijn weggetje zocht ergens naar een licht. Want die kleine ster droomde ervan dat zij eens belangrijk zou zijn. Maar ze was zo klein. Ze kon nooit een zon worden. En daarom doolde deze kleine ster door alle ruimte en alle werelden.

Eerst, toen ze was geboren, droomde ze ervan, dat ze zou groeien. Groeien, tot ze groot en machtig zou zijn, planeten baren en zo het Al vullen met een nieuw leven en een nieuw-bewustzijn. Maar, arme, kleine ster.....sterren groeien niet zo hard. Sterren groeien eigenlijk haast nooit meer. En wanneer een kleine ster gaat groeien, sterft ze. Maar dat wist de kleine ster nog niet. En zo droomde ze en trok tevreden haar baan, ergens ver weg in de buurt van Aldebaran.

Toen ze echter enkele miljoenen jaren reeds haar baan had getrokken, besloot ze om op een andere wijze verder te gaan. Want als een kleine ster in haar eigen banen niet past en daarin niet groeien kan - en de ster wil toch wat zijn en wat worden - dan moet zo'n ster wel een verre tocht gaan maken, zoekende naar een plaats, waar een kleine ster wel belangrijk is. Eerst ging ze naar een machtige zon, die daar in de buurt schitterde, samen met zijn tweeling. "Grote ster," zei de kleine ster, "hoe wordt een ster zo belangrijk, als jij zijt?"

"Wees jezelf genoeg," zei de grote ster. "Wees jezelf genoeg en draai je eigen weg en laat je voeren door de stromingen in de ruimte. Dan ben je groot en machtig." Maar de kleine, ster was zo klein, dat zelfs de stromingen in de cosmos haar een beetje spottend terzijde wierpen. Zij was niet groot genoeg. En dus ging ze verder, een beetje beledigd,eigenlijk.

Toen kwam zo bij een witte dwerg, die fel schitterend zich voorbereidde op een langzaam zich uitbreiden en het baren van oen nieuwe planeet. "Zeg eens, witte dwerg, hoe kan een kleine ster als ik belangrijk worden?" "Zoek iets nieuws te baren," "zei de witte dwerg. Maar een kleine ster heeft geen materie en geen dichtheid genoeg om iets nieuws te baren. En droevig ging de kleine ster verder. Ze kwam bij een blauwe reus, die verlaten in de ruimte stond en wervelend wat dood gesteente rond zich meesleurde, alsof het een treurige dodendans was. "Blauwe reus" zei de kleine ster, " hoe word ik een grote, een belangrijke ster?"

De blauwe reus keek droevig en zei: "Och. kleine ster, wij zijn wat het lot ons gemaakt heeft. En we moeten onze weg gaan. Ik, somber van kleur, droevig met mij slepend de restanten van mijn machtige planeten, oud en moe, moet gaan, tot ik zal blussen of misschien in een nova nieuw geboren worden. En zo zal het ook jou gaan, kleine ster. Er is geen belangrijkheid in het leven."

Toen werd onze kleine ster wanhopig en ze vlood tot aan de verste einders van het Al. Ze zocht in de diepe duisternis. En overal riep ze haar vraag: "Hoe kan ik, kleine ster, toch belangrijk worden? Hoe kan ik iets waard zijn?" En de ledige ruimte gaf geen antwoord. Alleen kwam de echo: "Iets " En de ster begreep het niet.

Ze wilde zich storten tot in de diepte van een pasgeboren nevel, waar in de glooiende wolken van oermaterie ster-na ster-geboren werd. Maar de werking van de nevel slingerde haar weg, ver en ver, alsof ze zeggen wilde: "Kleine ster, jou heb ik niet nodig."

Zo verworpen en eenzaam was de kleine ster, dat ze op haar verre reis zich liet drijven door de snelheid, die ze toevallig gekregen had. En ze doorkruiste vele ruimte. Als een klein vlekje licht schoot ze in de grote, ongeziene ruimten voort, die haar ver voerden van het Melkwegstelsel en alle andere nevenstelsels: dan weer een ogenblik een nevel passerend, een ogenblik haar weg vlechtend tussen grote sterren, haar eeuwige vraag herhalend: "Hoe word ik, kleine ster, belangrijk?" Zo kwam er dan een ogenblik, dat zij - wederom uitgestoten door de werveling van een nevel - in de eenzame ruimte haar vraag veranderde. Hoe kan ik dan nuttig zijn? Wat betekenen ik dan? Waarvoor besta ik?" Envreemd, de ruimte, die haar nooit antwoord had willen geven, toen ze vroeg, hoe ze groot en gewichtig kon worden, wist nu wèl een troostrijk antwoord:

"Niets bestaat voor niets. Alles heeft een doel. En alles een bestemming. Ook jij, kleine ster." Toen werd het de kleine ster wat lichter om het hart. Het was net,of haar haast dovend lichtje, weer wat meer kracht en fonkeling verwierf. "Ik besta dus met een doel," zei de kleine ster.

"Maar welk doel?" De ruimte zweeg. En de stromen der Cosmos gingen aan haar voorbij. Door haar eigen snelheid zocht ze zacht een baan, tegen alle kenbare drijving der sterren in. En ze wist niet eens waarheen.

Toen peinsde de kleine Ster: "Wat zou het goed zijn, als ik dan tenminste maar op al mijn reizen één keer een goede tijding zou kunnen brengen, één keer een mens of een ster of een planeet geluk zou kunnen brengen. Wanneer ik dan maar één keer een doel zou mogen hebben, dat voldoende is om je leven te vullen." En toen was het net, of de ruimte zacht begon te fluisteren. Maar de kleine ster kon het nog niet verstaan. Het was of stemmen uit onbekende verten - verder nog gelegen dan het grote Al, dat ze nu al miljoenen jaren lang doorkruiste - haar iets wilden zeggen. Ze verstond het niet. En toch voelde ze zich niet zo eenzaam meer. Het was, of ze gelukkiger werd. En haar sterrenlicht werd sterker en sterker. "Ach," zei toen de kleine ster tegen zichzelf, "waarom zou ik vragen? Maar ik zou willen sterven, wanneer ik één keertje maar, één keer iets zou kunnen doen, waardoor deze sterrenhemel schoner wordt, waardoor het "zijn" gelukkiger wordt."

En toen sprak de ruimte (tenminste het sterretje dacht dat het de ruimte was): "Deze wens zal U vervuld worden. En ge zult voortgaan op de wegen, die ik U drijven zal." Het was net, of het sterretje vaart kroeg. Maar ze voelde zich gelukkig. Er was een doel in het leven. Er was iets te volbrengen, iets te doen. Ze wist wel niet wat. Maar ach, een kleine ster is al gelukkig, wanneer er tenminste het bewustzijn is, dat je niet bestaat voor niets. Haar licht werd helderder en feller. En zo joeg ze voort van ginder tot einder, tot ze weer in de Melkweg kwam, zoekende langs alle wegen en paden. En.... steeds sterker, sterker werd haar licht. Maar haar kracht en materie stroomde achter haar weg als een brede staart. En sommige denkende schepsels in het Melkwegstelsel zeiden, "Ziet, daar gaat een nieuwe komeet."

Zo naderde dat sterretje de aarde. Er zaten wijzen op de torens van tempels en paleizen. En ook zij zagen het kleine licht. Ze zagen, hoe het kwam uit een bepaald sterrenbeeld en voortstreefde tot de aarde. Ze zeiden tot zichzelf: "Hier moet iets bijzonders gaan gebeuren. "Dit is een voorteken." Maar de kleine ster wist van niets. Alleen hoe meer ze die kleine zon naderde met zijn planeten, die zo statig rondansten, hoe vreugdiger het haar werd om het hart. Het was alsof ze voelde: "Hier wordt mijn bestemming vervuld." De wijzen zijn de kleine ster nagetrokken. De kleine ster wist het niet eens. Want ze was naar klein en nietig en wist weinig van mensen en mensengedachten af. Maar toen ze dicht bij de wereld kwam, dicht bij de aarde, toen was het haar plotseling, of rond haar jubelende stemmen een lied zongen: "Zie, hier komt de bode: de bode des heils."

De kleine ster zag rond zich en vroeg zich af: "Maar wie dan?" Ze kon zich niet begrijpen, dat ze het zelve was.

Beneden zich zag ze een steeds groter licht, een licht als van een ster. Maar dan zo wonderschoon, zo diep, zo vol, dat het leek, of meer dan een hele sterrennevel hier straalde uit één kleine plek op een kleine planeet. En zo richtte ze haar baan - of werd die baan gericht? - op een kleine plaats op een kleine wereld. Die plaats heette Bethlehem. En over het kleine sterretje spreekt men nu nog, als "de Ster van Bethlehem."

Maar het kleine sterretje weet het niet. Want toen het daar stond te stralen in de nacht, toen ging zoveel van het denken van die kleine ster uit naar de plaats, waar het geestelijk licht groeide en bloeide, dat de ster zelf stierf. De mensen zagen haar langzaam slinken, de staart werd kleiner, het licht werd kleiner. Het was nog een klein lichtpunt. En men zeide: "Wat een snelheid heeft die komeet." Omdat men niet begreep. Want al, wat deze kleine ster had aan materie, dat straalde ze uit in haar vreugde in de grote vernieuwing, waardoor ze werd als een zon in de Kerstnacht. En haar wezen? Dat dwaalt niet meer door de ruimte, want de kleine ster heeft haar doel gevonden. Ze is belangrijk en gewichtig geworden. Al is het dan misschien, dat ze er zichzelf niet van bewust is. Maar ze weet dat ze één is met de grote Kracht, met het grote Licht, dat op aarde werd vertegenwoordigd door Jezus, de zoon van Jozef en Maria.

Zijn wij, mensen, eigenlijk niet precies als die kleine ster? Zijn wij, geesten, eigenlijk niet precies als die kleine ster? We staan daar midden in de grote schepping en we vragen ons af: "Waarvoor bestaan wij eigenlijk? Wat is het doel van ons leven?" En overal, waar we zoeken, waar we denken raad en heul te kunnen vinden, daar vinden we niets. Daar stoten we onze neus weer, keer op keer.

Dat komt, omdat we eigenlijk voor onszelf zoeken. Zolang we voor onszelf zoeken, gaat het ons net als dit sterretje. Dan blijft ons alleen maar teleurstelling. En dan zoeken we tot in de grootste diepte van het bestaan, tot in de afgronden van hartstocht en haat, dan zoeken we in licht en duister en we vinden niets. Maar wanneer we gaan proberen om onszelf een beetje te vergeten, verandert de zaak. Want dan lijkt het net, of de wereld toch wel belangrijker is. En onwillekeurig ga je je toch meer uiten tot die wereld. Je gaat meer stralen, zoals dat sterretje een sterker licht kreeg. Dan weet je nog niet, waarheen het leven je voert, maar je voelt je voortgedreven door een nieuwe kracht. Het is net, of iemand je helpt, je geleidt en je voortvoert.

En dan komt er een ogenblik, dat je als mens of als geest ook een licht ziet, zó groot, dat je jezelf vergeet en in louter vreugde je eigen stoffelijke materie van je af slingert als een vreugdevuurwerk, om te tonen hoe groots en hoe wonderbaarlijk hetgeen is, wat je ervaart.

Ja, en dan blijf je over, één met het licht, dat je gecreëerd hebt, opgaande in God. En dan zijn we misschien ook wel kerststerren. Want als je zo alles geeft omwille van de goddelijke vreugde, die je ervaart, de openbaring, die je in jezelf plotseling gerealiseerd hebt, dan ben je ook weer een licht voor anderen. Een licht, dat hen misschien evenzeer voert naar deze Bron van bewustzijn en eenheid, die voor ons allen is: het Goddelijke Licht.

ADVENT

Is het waar, dat eens een God werd geboren op aard? Is het waar? Was de mensheid dit offer wel: leef ik zelve, of word ik in 't leven geleid? Is 't leven een zegen? Bewustzijn? Of strijd?

Ik weet het niet.

Soms lijkt mij het leven een zonnige lach, en dans ik door 's levens tuin. Dan zie ik een door storm wolkte nacht en ligt heel de wereld in puin. Wat is de werkelijkheid?

Ik weet het niet.

Ik twijfel. Ik zie nu het een, dan het ander, en vraag mij af: Ben ik het, die verander, of is het de werkelijkheid?

Ik weet het niet, Het is een probleem der eeuwigheid.

Maar d'achtergrond van al mijn peinzen, mijn dromen, mijn denken, mijn zoeken, mijn doen, is een gedachte - die kan ik niet ontkennen gedachte van wonder, onreed'lijk fatsoen.

Ik geloof, dat ik niet ten onder kan gaan.

Ik geloof, dat ik altijd voort zal bestaan.

Ik geloof, dat - ofschoon 's levens machten mij honen en ik eens verheven zal tronen ergens in een andere werkelijkheid.

Ik geloof ook, dat er een mens zal komen, of een geest, die mij zover geleidt, dat ik dit nieuwe aanvaarden kan.

Ik geloof, dat eens de ban wordt gebroken, waarin de mens zichzelf heeft gelegd.

Zodat eens wordt gewroken het oordeel, dat - zo zegt de Bijbel - door God de mens werd aangezegd.

"Ge zult zwoegen en werken en baren in pijn." Ik geloof: Dat is waan en geen werkelijk zijn. Er komt eens een dag en er komt eens een geest, dat ik opstijgen mag en onbevreesd aanschouwen de Kern en de Werkelijkheid. Nu is 't mijn Advent, waar ik wachten moet op een geest, die mij zover geleidt.